

تهدیدها و فرصت‌های بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران در دو دههٔ اخیر و ارائهٔ راهکارهای پیشنهادی

■ محمدرضا علی پور* ■ عفت عباسی**

چکیده:

این پژوهش با هدف بررسی تهدیدها و فرصت‌های بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران در دو دههٔ اخیر و ارائهٔ راهکارهای پیشنهادی انجام شده است. روش پژوهش سنتز پژوهی و طبق شش مرحله‌ای روبرتسون است و جامعهٔ پژوهش شامل کلیهٔ مقالات علمی معتبر در زمینهٔ بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامهٔ درسی در نظام آموزشی ایران در دو دههٔ اخیر می‌شود. روش نمونه‌گیری آن هدفمند و ابزار جمع‌آوری داده‌ها فهرست ساختهٔ محقق است. در این پژوهش ابتدا نیاز مطالعاتی در زمینهٔ تهدیدها و فرصت‌های بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامه‌های درسی، در نظام آموزشی ایران، شناسایی شد. سپس منابع مرتبط با آن جست‌وجو شد. معیار مرتبط بودن منابع پژوهش اجرای آن‌ها در بازهٔ زمانی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ بود. داده‌های جمع‌آوری شده به صورت کدگذاری باز و محوری تحلیل شدند و در ادامه، یافته‌های پژوهش نیز در قالب پاسخ به سؤال‌های پژوهش پردازش، تفسیر و جمع‌بندی شدند. طبق یافته‌های پژوهش، نظام آموزشی ایران در بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامهٔ درسی با تهدیدهای عمده‌ای مثل انعطاف نداشتن اهداف برنامهٔ درسی، تمرکزگرایی، علم استعماری و تضاد ارزشی و همچنین فرصت‌هایی از جمله شناخت فرهنگ ملل، ارج‌گذاری به میراث تمدن غرب، جذب استادان دارای مدارج علمی بین‌المللی و توجه به مبانی فلسفی اسلامی روبه‌رو بوده و همچنین برای تبدیل تهدیدها به فرصت راهکارهایی مثل یادگیری بیشتر زبان انگلیسی و گنجاندن حقوق بشر و دموکراسی در برنامهٔ درسی ارائه کرده است.

کلیدواژه‌ها:

کلیدی: جهانی شدن، بومی‌سازی، بین‌المللی شدن، برنامهٔ درسی، تهدیدها، فرصت‌ها

□ تاریخ دریافت مقاله: ۹۹/۲/۶ □ تاریخ شروع بررسی: ۹۹/۲/۱۷ □ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۶/۳

* (نویسندهٔ مسئول) دانشجوی دکترای برنامه‌ریزی درسی دانشگاه خوارزمی. E-mail: malipour243@gmail.com

** استادیار برنامه‌ریزی درسی دانشگاه خوارزمی. E-mail: effatabbasi@gmail.com

مقدمه

پدیده جهانی شدن^۱ از بحث‌برانگیزترین مسائل روز جهان به شمار می‌رود. شاید هیچ پدیده دیگری تا بدین اندازه در ابتدای هزاره سوم توجه اندیشمندان، سیاستمداران، اقتصاددانان و متولیان فرهنگی را به خود جلب نکرده است. پدیده‌ای که در تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی انسان‌ها نقش تعیین‌کننده داشته و مرزهای جغرافیایی را به حداقل کاهش داده است. منافع مردم کشورها را بیش‌ازپیش به هم تنیده است و علاوه بر کالا و خدمات، مبادله افکار و دانش بشری را نیز آسان‌تر و بی‌حدومرزتر از گذشته ممکن ساخته است. همچنین جهانی شدن بحث بسیار مهمی است که سازمان‌های بین‌المللی مثل سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (یونسکو)^۲ و صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف)^۳ به آن توجه داشته و در این ارتباط در کشورهای مختلف برنامه‌هایی را پیگیری و اجرا کرده‌اند (فتحی‌واجارگاه و اعلانی، ۱۳۸۹). در شرایط کنونی، جهانی شدن باری از دشواری‌ها را نیز به همراه دارد. چراکه مفاهیم سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و حدود این مفاهیم را به شدت متحول ساخته است و از آنجاکه به تصور عده‌ای یکپارچگی محصول جهانی شدن، حیات خرده‌فرهنگ‌ها را تهدید کرده است و برای مقابله با تهدیدی به نام جهانی شدن یا جهانی‌سازی، درصدد احیا و حفظ فرهنگ و ارزش‌های جامعه خود به امر بومی‌سازی^۴ در حوزه‌های مختلف از جمله حوزه برنامه درسی پرداخته‌اند (جمشیدی، ۱۳۹۵). از طرف دیگر، رویکرد بین‌المللی شدن^۵ هم در پاسخ به پیامدهای جهانی شدن مطرح است اما پاسخی فعال و هوشمندانه است (وان در واند، ۲۰۰۷). این رویکرد پاسخی به پیشرفت‌های فناورانه و علمی، دگرگونی‌های دنیای کار و اشتغال، افزایش نابرابری‌ها، توسعه دموکراسی و حقوق بشر، افزایش ارتباطات بین فرهنگی، تجدیدنظر در ارزش‌های معنوی و اخلاقی و آموزش برای زمان عدم قطعیت است (آتشک و همکاران، ۱۳۹۲). بین‌المللی شدن اشاره به روابط میان دولت‌ها و ملت‌ها دارد و شناخت و احترام به تفاوت‌ها و سنت‌ها را تشویق می‌کند (قاسم‌پور دهاقانی و همکاران، ۱۳۹۰). نظام آموزشی می‌تواند پیامدهای جهانی شدن را هم از طریق بین‌المللی شدن پاسخ‌گو باشد و هم از طریق بومی‌سازی برنامه درسی. بومی‌سازی و بین‌المللی شدن از مهم‌ترین لوازم عصر جهانی شدن و از رویکردهای مهم برای احیای تفکر اسلامی در نظام علمی - فرهنگی جهان‌اند (عصاره، ۱۳۹۱). در رویکرد بین‌المللی شدن بیشتر تأکید بر تعاملات بیرونی (تبادل‌های آموزشی، علمی و پژوهشی) نظام آموزشی یک کشور با کشورهای دیگر و کسب هویت جهانی است، درحالی‌که در رویکرد بومی‌سازی تأکید بیشتر بر امکانات و پتانسیل‌های درونی (دانش، فرهنگ، ارزش‌ها و مبانی فلسفی تعلیم و تربیت) جوامع و معرفی هویت ملی و محلی خودشان است و درصدد اشاعه، انطباق و رشد پارادایم دانش، فناوری، هنرهای رفتاری و سرمایه‌های فرهنگی و ارزش‌های محلی خاص در موقعیت خاص است. به‌رغم این تفاوت‌ها، درنهایت هر دو رویکرد بین‌المللی شدن و بومی‌سازی می‌توانند به صورت مکمل و در راستای رسیدن به اهداف آموزشی هم‌زمان به کار برده شوند. در نتیجه نظام آموزشی ایران

باید حساسیت فراوانی در مقابل پدیده جهانی شدن داشته باشد و به نیازهای زمان پاسخ‌گو باشد و قابلیت‌هایی متناسب با نیازهای زمان را در اختیار نسل جدید قرار دهد. شاید بتوان گفت که برنامه درسی مهم‌ترین ابزار برای تحقق این اهداف تعلیم و تربیت است (شایسته‌فر، ۱۳۸۴). بنابراین سؤال اصلی پژوهش، بررسی تهدیدها و فرصت‌های بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران در دو دهه اخیر و ارائه راهکارهایی برای استفاده از فرصت‌ها و رفع تهدیدهاست.

■ مبانی نظری پژوهش

جهانی شدن به اشکال مختلفی بیان و توصیف شده است. گروهی از صاحب‌نظران معتقدند که ویژگی بارز جهانی شدن به تشدید سرعت و روند سرمایه‌گذاری جهانی و تغییر ساختارهای اقتصاد خرد و کلان انجامید و موجی از نگرانی‌ها را در امر تهدید امنیت ملی کشورها، توسعه نیافتگی، فقر جهانی و مهاجرت انبوه سبب شد (قریب، ۱۳۸۰؛ اسمیت^۷، ۱۹۹۵، باربر^۸، ۱۹۹۳). گیدنز^۹ معتقد است که جهانی شدن به معنای انتقال «زمان و مکان» است. او بر این باور است که بخش اعظم این تحول ناشی از توان بشر در متحول ساختن وسایل ارتباطی و فعالیت از راه دور است (مهرعلیزاده، ۱۳۸۴). به نظر واترز جهانی شدن فرایندی است که در آن قیدوبندهای جغرافیایی‌ای که بر روابط اجتماعی و فرهنگی سایه افکنده است، از بین می‌رود و مردم به‌طور فزاینده‌ای از کاهش این قیدوبندها آگاه می‌شوند (واترز^{۱۰}، ۱۳۷۹، ص. ۱۲). به نظر مارتین آلبرو^{۱۱} جهانی شدن به همه جریان‌هایی اطلاق می‌شود که همه مردم جهان با آن در جامعه‌ای جهانی در تعامل‌اند (شکوری، ۱۳۸۹). در سال‌های اخیر «بین‌المللی شدن» یکی از مباحث مهم آموزشی بوده است که در واکنش به پدیده «جهانی شدن» مطرح شد و این حرکت به سمت ترقی و توسعه ادامه خواهد یافت. هدف آن ارتباط با کشورهای مختلف، فرهنگ‌ها و نظام‌های تعلیم و تربیت است. صاحب‌نظران سراسر جهان همواره در راستای مفهوم‌سازی نظریه بین‌المللی شدن در نظام آموزشی کشورها تلاش کرده‌اند. از میان آن‌ها، نایت نقش چشمگیری داشته است (ژان^{۱۲}، ۲۰۱۰). نایت^{۱۳} (۲۰۰۴) بین‌المللی شدن در سطح سازمانی را چنین تعریف کرده است: فرایند تلفیق بعد بین‌المللی، میان فرهنگی و جهانی اهداف و کارکردها و نحوه آموزش است. بین‌المللی شدن فرایند تلفیق ابعاد بین‌المللی، میان فرهنگی و جهانی به درون هدف، عملکرد و اجرای آموزش عالی به شیوه‌ای است که احترام به تفاوت‌های فرهنگی و سنت‌ها را ارتقا بخشد (فتیحی و اجارگاه و همکاران، ۱۳۹۰). بین‌المللی شدن فرایند جبران‌کننده تمایلات جهانی شدن و حمایت از مقاومت در برابر آخرین آثار همگن‌سازی و ملیت‌زدایی است (گسل^{۱۴}، ۲۰۰۵). از طرف دیگر، توجه به رویکرد بومی‌سازی برنامه درسی از دغدغه‌های نظام آموزشی کشور در ارتباط با آثار منفی جهانی شدن است. منظور از دانش بومی و بومی‌سازی هر نوع دانشی است که در بستر اجتماعی خاصی قرار دارد. این واژه را نخستین بار گیرتز^{۱۵} در ۱۹۸۵ مطرح کرده است. او در این باره

می‌گوید: «منظور از دانش بومی، دانش خاصی است که در موقعیت و بافت خاصی وجود داشته و رشد کرده است.» چنگ^{۱۶} (۲۰۰۰) بومی‌سازی را به معنای اشاعه، انطباق و رشد پارادایم دانش، فناوری، هنجارهای رفتاری و ارزش‌های محلی در موقعیت و بستر خاص می‌داند. این تعریف دو برداشت را به ذهن متبادر می‌کند: اول اینکه بومی‌سازی یعنی انطباق همهٔ هنجارها، ابتکارها و ارزش‌هایی که هدفشان تحقق بخشیدن به نیازهای جامعه است؛ دوم اینکه بومی‌سازی یعنی ارتقای ارزش‌های محلی، هنجارها و مسائل محبوب، مشارکت و التزام به فعالیت‌ها در سطح جامعه، توسعه و رشد فرهنگ بومی، تحقق آمال و آرزوهای جامعه، علاقه‌مندی به اخلاق و هنجارها و فعالیت و مشارکت و حمایت از نوآوری‌های فنی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، بومی برخی مثال‌های بومی‌سازی است. چنگ (۲۰۰۴) نظریه‌هایی در ارتباط با سطح تمرکز بر دانش بومی، هویت ملی، دانش جهان و هویت جهانی مطرح کرده و نشان می‌دهد نظام‌های آموزشی بر مبنای هر یک از این نظریه‌ها در ارتباط با پدیدهٔ جهانی‌شدن و نظریهٔ بومی‌ماندن چه سیاست‌هایی را می‌توانند اتخاذ کنند. برنامه‌های درسی آنان چه ویژگی‌هایی دارد و در کل نظام آموزشی چه نقاط قوت و ضعفی دارد و در نهایت پیامد و برون‌داد آن نظام چیست. خلاصهٔ این نظریه‌ها در جدول ۱ آمده است:

جدول ۱. نظریه‌های چندگانهٔ بومی‌سازی (چنگ، ۲۰۰۲)

نظریه‌های بومی‌سازی	ویژگی‌های محیط آموزشی
درخت	<ul style="list-style-type: none"> طراحی محیط آموزشی بر اساس ارزش‌های بومی و سرمایه‌های فرهنگی - ملی است و از عناصر محیط خارجی برای تسهیل یادگیری فردی و نهادی و توسعهٔ بومی استفاده می‌کند.
کریستال	<ul style="list-style-type: none"> طراحی محیط آموزشی بر اساس نیازها و نگرانی‌های جامعهٔ محلی و بومی و توجه به متراکم‌کردن دانش جهانی برای مطالعه و برطرف‌کردن این نیازها و نگرانی‌هاست.
قارچ	<ul style="list-style-type: none"> طراحی محیط آموزشی بر اساس هضم و انتقال انواع معینی از دانش جهانی به‌منظور رفع نیازهای دانش فردی و نهادی است.
آمیب	<ul style="list-style-type: none"> طراحی محیط آموزشی به‌منظور تسهیل یادگیری انفرادی، کاملاً بر دانش جهانی و منابع مربوط به دانش جهانی باز است و این دستیابی به منابع جهانی با نهایت استفاده و تغذیه و کمترین فشار داخلی دنبال می‌شود.
قفس	<ul style="list-style-type: none"> طراحی محیط آموزشی بر اساس به‌کارگیری برخی مرزها و خطوط و فیلترها در راستای حفاظت از فعالیت‌های یادگیری افراد در مقابل آثار منفی جهانی‌سازی است.
دی‌ان‌ای ^{۱۷}	<ul style="list-style-type: none"> طراحی محیط آموزشی عمدتاً در راستای تسهیل فرایند تشخیص و انتقال بهترین عناصر از دانش جهانی و جایگزینی با عناصر ضعیف دانش بومی است.

با توجه به جدول ۱ می‌توان گفت که نظریه‌های آمیب و قارچ کمتر به دانش بومی وابستگی دارند و وابستگی‌شان بیشتر به دانش جهانی است. در مقابل نظریه‌های درخت، کریستال و قفس، بیشتر وابستگی بومی و محلی و کمتر وابستگی جهانی دارند و نظریه دی‌ان‌ای چیزی بین این دو دسته از نظریه‌هاست (شکاری و مزدائی، ۱۳۸۷).

فراستخواه نیز سه نوع متفاوت از بومی‌سازی در ایران را روایت کرده است:

۱. بومی‌سازی به مثابه ایده‌های دانشگاهی: این روایت در اواخر دوره پهلوی و در مواجهه با الگوی نوسازی دولتی و غرب‌گرایانه از بالا بر ساخته شد.
۲. بومی‌سازی در شکل یک ایدئولوژی مذهبی و پروژه سیاسی: در بحبوحه انقلاب فرهنگی و پس از آن به صورت پروژه اسلامی‌سازی علم و دانشگاه بر ساخته شد.
۳. بومی‌سازی به مثابه تابو و فوبیای شبه‌مدرن و شبه‌پوزیتیویستی: در واکنش به تأویلات، سوانح و پیامدهای سیاسی روایت دوم، بر فضای دانشگاهی روشنفکری سایه‌انداز شد (فراستخواه، ۱۳۸۶).

کارنوی^{۱۸} (۱۳۸۴) می‌گوید تأثیر جهانی شدن در آموزش معمولاً نقش اصلاحات را دارد و اصلاحات به واسطه مفهوم رقابت، مفهوم مالی و مفهوم تساوی در نهاد تعلیم و تربیت تأثیر گذاشته است. بنابراین در زمینه تهدیدها و فرصت‌های پدیده جهانی شدن دو رویکرد بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامه درسی مطرح است و هر کدام دیدگاه خاصی در واکنش و پاسخ به آن‌ها ارائه داده‌اند.

پیشینه پژوهش

درباره موضوع مطالعه شده پژوهش‌های پیمایشی و میدانی فراوانی انجام شده است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

کرمی (۱۳۸۹) در پژوهشی که با عنوان «جهانی شدن و بومی‌ماندن در برنامه درسی» انجام داد نتیجه گرفت که به جای ترسیم جهانی شدن و بومی‌ماندن روی یک پیوستار آن‌ها را باید به صورت محورهای نموداری در نظر گرفت که دو محور X و Y دارند. در چنین حالتی این دو رویکرد به جای اینکه متعارض باشند، مکمل یکدیگرند. به عبارتی دیگر، در این وضعیت حرکت به سمت یک رویکرد به‌منزله دوری جستن از رویکرد دیگر نیست و ارزش افزوده‌ای که در تعامل این دو ایجاد می‌شود می‌تواند ثمره‌های ارزنده‌ای در برداشته باشد.

منصوری گرگر و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «ویژگی‌های برنامه درسی در عصر جهانی شدن و بین‌المللی کردن برنامه درسی» به این نتیجه رسیدند که جهانی شدن و بین‌المللی کردن برنامه درسی به عنوان یک واقعیت فراروی نظام آموزشی قرار گرفته است و نمی‌توان از آن واقعیت چشم پوشید و متخصصان آموزش و پرورش و برنامه‌ریزان درسی باید به آثار آن توجه کنند.

کاوایی و نصر (۱۳۹۴) در پژوهش «سنن پژوهی»^{۱۹} چالش‌های برنامه‌های درسی آموزش عالی کشور در دهه اخیر و راهکارهای پیش رو» یکی از مشکلات را جهانی شدن برنامه درسی ذکر کرده و مصادیقش را حضور در بازار کار جهانی و انواع جدید مشاغل، تأکید بر برنامه درسی موضوع محور، گسترش بی‌سابقه منابع علمی در دسترس دانشجویان دانسته و راهکار زیر را برای حل این مشکل بیان کرده است: حرکت به سمت بین‌المللی شدن آموزش عالی، اتخاذ رویکرد برنامه درسی میان‌رشته‌ای، تأکید بیشتر بر یادگیری زبان انگلیسی، شناخت بیشتر نسبت به پیامدها و نوآوری‌های علمی جهانی و تغییر جریان آموزش.

اصغرزاده و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی پیامدهای منحصربودن زبان آموزش علم در راستای بین‌المللی شدن آموزش عالی ایران را بررسی کرده‌اند و به دو نوع پیامد مثبت و منفی اشاره کرده‌اند که پیامد مثبت آن مقوله حفظ زبان و هویت ملی با چهار زیرمقوله است و پیامدهای منفی آن شامل ضعف در پیوند با انباشت علمی جهان، محدودیت در توسعه علمی، از دست دادن فرصت‌ها و مزیت‌های جدید برای دانشگاه‌های کشور و تقلیل سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی می‌شود و پیامدهای منفی آن بیشتر از پیامدهای مثبتش است (منفی ۴ مقوله و مثبت ۱ مقوله).

مرعشی و همکاران (۱۳۹۰) در مطالعه‌ای با عنوان جهانی شدن و تأثیر آن در اهداف برنامه درسی نظام آموزشی ایران به این نتیجه رسیدند که جهانی شدن فرصت‌هایی را در برنامه درسی ایران ایجاد می‌کند که عبارت‌اند از: توجه به خصوصی‌سازی، تمرکززدایی، برنامه درسی تلفیقی، تأکید بیشتر بر هویت ملی، صلح و آموزش مداوم.

قاسم‌پور و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیلی بر بومی‌سازی و بین‌المللی شدن برنامه درسی دانشگاه‌ها در عصر جهانی شدن» نشان داده‌اند که بومی‌سازی و بین‌المللی شدن یکی از مهم‌ترین لوازم عصر جهانی شدن و رویکردی مهم برای احیای تفکر اسلامی در نظام علمی و فرهنگی جهان است.

سجادی (۱۳۸۲) در تحقیق خود با عنوان «جهانی شدن و پیامدهای چالش‌برانگیز آن در تعلیم و تربیت» دیدی منفی به جهانی شدن داشت و نتیجه گرفت که جهانی شدن جریانی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که سعی دارد به نحوی جهت‌گیری‌های برنامه‌ها، شیوه‌ها، ساختارها، اهداف و محتوای تعلیم و تربیت را در راستای نظام واحد جهانی تعلیم و تربیت سوق دهد. این امر موجب تضعیف اهداف و محتوای تعلیم و تربیت محلی و قومی می‌شود.

مهرعلیزاده و صفایی‌مقدم (۱۳۸۷) در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی تأثیر جهانی شدن بر حوزه برنامه درسی از دیدگاه اعضای هیئت علمی و کارشناسان ستادی آموزش و پرورش» به این نتیجه رسیده است که در زمینه مسائل مرتبط با دانشگاه‌ها و برنامه‌های درسی و آموزشی آن، جهانی شدن تأثیری عمده بر جای گذاشته است:

الف) گرایش خاص به انعطاف بیشتر و تمرکز تصمیم‌گیری‌های دانشگاهی برای پاسخ‌گویی سریع به نیازهای اقتصادی؛

ب) رقابت جدید بین دانشگاه‌ها؛

ج) توجه به نیازها، پاسخ‌گویی سریع و به‌موقع به سازمان‌ها و صنایع محلی.

دیتو^{۲۰} (۲۰۰۹) در پژوهش خود با عنوان «قوم‌نگاری انتقادی، جهانی - محلی، فرهنگی پویا و هویت دانش‌آموزان در کراچی پاکستان» شیوه‌های تدریس و رسانه‌ها را کانون جهانی‌سازی و محلی‌سازی تعبیر می‌کند. او به این نتیجه رسیده که برنامه‌های آموزشی به‌ویژه متون کتاب‌های درسی، در دانش‌آموزان حس هویت ملی ایجاد می‌کند. منابع محلی و ملی شامل سه درس پیچیده دینی، خدانشناسی (اسلام) و زبان‌شناسی ملی گرایانه (اردو) و منطقه‌ای (علوم اجتماعی) است.

آروکیاسامی^{۲۱} (۲۰۰۱) در پژوهش خود با عنوان «تحلیل جهانی‌شدن و آموزش عالی» به نتیجه رسید که روند تغییرات جهانی‌شدن آموزش در آینده هم ادامه پیدا خواهد کرد ... پس مؤسسه‌های آموزشی و اشخاص درگیر با آموزش می‌بایست حوزه‌های جدید جهانی‌شدن را درک کنند.

نگاهی به پژوهش‌های فوق‌بیانگر این نکته است که هر یک از آن‌ها به معرفی بخشی از تهدیدها و فرصت‌های پدیدۀ جهانی‌شدن و بومی‌سازی برنامه درسی در نظام آموزشی پرداخته یا فقط به رویکردی خاص توجه داشته‌اند: کرمی (۱۳۸۹) نتیجه گرفته است که جهانی‌شدن و «بومی‌سازی» به‌جای اینکه متعارض باشند مکمل یکدیگرند. منصوری گرگر و همکاران (۱۳۹۵) ویژگی‌ها و آثار واقعی جهانی‌شدن و «بین‌المللی‌کردن» برنامه درسی به‌عنوان یک واقعیت فراروی نظام آموزشی را به‌عنوان نتایج پژوهش‌شان اعلام کردند. کاویانی و نصر (۱۳۹۴) اتخاذ رویکرد برنامه درسی میان‌رشته‌ای و تأکید بیشتر بر یادگیری زبان انگلیسی را به‌عنوان «راهکارها»ی چالش جهانی‌شدن بیان داشته‌اند. مرعشی و طوسی (۱۳۹۰) به این نتیجه رسیدند که جهانی‌شدن «فرصت‌هایی» را در برنامه درسی ایران ایجاد می‌کند که عبارت‌اند از توجه به خصوصی‌سازی، تمرکززدایی و برنامه درسی تلفیقی. بنابراین به‌منظور شناخت بهتر و درک بیشتر فرصت‌ها و تهدیدهای جهانی‌شدن و بومی‌سازی برنامه درسی و اتخاذ تصمیم‌های مناسب و مؤثر در بحث تولید علم و تحقق رسالت‌های نظام آموزشی در این زمینه داشتن «تصویری کلی» بر اساس ترکیب ابعاد تحولات و رویکردهای گزارش شده در مبانی نظری و پژوهشی داخلی و خارجی فوق «نیاز و ضرورت پژوهشی» است. در کل پژوهش حاضر در پی پاسخ‌گویی به سؤال‌هایی است که در ادامه آمده‌اند.

■ سؤال‌های پژوهش

۱. تهدیدهای بومی‌سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران کدام‌اند؟
۲. تهدیدهای بین‌المللی‌شدن برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران کدام‌اند؟

۳. فرصت‌های بومی‌سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران کدام‌اند؟
۴. فرصت‌های بین‌المللی شدن برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران کدام‌اند؟
۵. چه راهکارهایی برای تبدیل تهدیدها به فرصت‌های بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامه‌های درسی وجود دارد؟

■ روش‌شناسی

پژوهش حاضر مبتنی بر استفاده از روش سنتز پژوهی است که شامل ترکیب ویژگی‌ها و عوامل خاص ادبیات پژوهش است. این روش، که در برخی موارد از آن به‌عنوان فراتحلیل کیفی هم یاد می‌شود، سعی دارد پژوهش‌هایی که موضوع واحدی را پوشش می‌دهند تحلیل و تناقض‌های پیشینه پژوهش را حل کند و ضمن یکپارچه کردن نتایج موضوع‌های اصلی را نیز برای تحقیقات آینده مشخص کند (کوپر و هکس^{۲۲}، ۲۰۰۹). جامعه پژوهش شامل کلیه مقاله‌های علمی معتبر در زمینه بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامه درسی در نظام آموزشی در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ است. روش نمونه‌گیری هم هدفمند است که در این پژوهش با توجه به کلیدواژه‌های جهانی شدن، بومی‌سازی، بین‌المللی شدن، برنامه درسی تهدیدها، فرصت‌ها نمونه‌ها انتخاب شدند. در نمونه‌گیری هدفمند پژوهشگر نمونه پژوهش را با توجه به هدف پژوهشی انتخاب می‌کند، چراکه یا به‌صورت مشخص ویژگی یا پدیده مدنظر را دارند یا غنی از اطلاعات در زمینه‌ای خاص‌اند. این روش بیشتر زمانی استفاده می‌شود که نیاز به نمونه‌هایی از افراد خبره است (جلالی، ۱۳۹۱). ابزار کار برای فراهم آوردن اطلاعات لازم فرم کاربرگ طراحی شده محقق برای گزارش و ثبت اطلاعات پژوهش‌های اولیه بود. درنهایت برای اطمینان از نحوه کدگذاری‌ها از دو نفر ارزشیاب برای کدگذاری مجدد یافته‌ها استفاده شد. به‌منظور تأیید پایایی از فرمول ضریب کاپای کوهن^{۲۳} استفاده شد که در این پژوهش میزان توافق بین ارزشیابان ۰/۷۴ بود. این عدد نشان‌دهنده ۷۴٪ توافق بین ارزشیابان در کدگذاری‌ها بود. از سوی دیگر در پژوهش حاضر برای تحلیل یافته‌ها از الگوی شش مرحله‌ای سنتز پژوهی روبرتس^{۲۴} استفاده شد (مارش^{۲۵}، ۱۳۸۷). روبرتس عنصر مشترک راهبردهای گوناگون رویکرد سنتز پژوهی را تحلیل و دسته‌بندی مجدد اطلاعات دانسته است که مراجعان به سهولت بتوانند از آن بهره‌برداری کنند. شاید جامع‌ترین رویکرد در پژوهش‌های کیفی سنتز پژوهی است و در پژوهش‌های فراوانی از آن استفاده کرده‌اند.

■ مراحل پژوهش به روش سنتز پژوهی

مرحله اول: شناسایی نیاز، اجرای جست‌وجوی مقدماتی، شفاف‌سازی

در سال‌های اخیر به‌شدت به موضوع جهانی شدن برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران توجه شده است. در ارتباط با آثار مثبت و منفی (فرصت‌ها و تهدیدهای) آن، رویکردهایی مثل بین‌المللی شدن

و بومی‌سازی برنامه‌های درسی هم مطرح و در مطالعات مختلف به آن پرداخته شده است اما هریک از این پژوهش‌ها معمولاً به بررسی یکی از ابعاد تهدیدها و فرصت‌های بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامه درسی توجه کرده است. از این‌رو به نظر می‌رسد که داشتن تصویری کلی از وضعیت نظام آموزشی ایران در زمینه جهانی شدن برنامه‌های درسی ضروری است.

مرحله دوم: انجام پژوهش به منظور بازیابی مطالعات

این مرحله به جست‌وجوی منابع مربوط با نیاز اصلی پژوهش اختصاص دارد (حسینی و مطور، ۱۳۹۲). از این‌رو ابتدا کلیه مقاله‌های علمی - پژوهشی از راه جست‌وجوی کلیدواژه‌هایی از قبیل «جهانی شدن، بومی‌سازی، بین‌المللی شدن، برنامه درسی، تهدیدها، فرصت‌ها» از طریق پایگاه‌های اطلاعاتی زیر شناسایی شد: نورمگز^{۲۶}، مگ‌ایران^{۲۷}، سید^{۲۸} و گوگل اسکالر^{۲۹} سپس با توجه به هدف پژوهش، منابع مرتبط حفظ و منابع نامرتب حذف شدند.

مرحله سوم: گزینش، پالایش و سازماندهی مطالعات

این مرحله به داوری درباره تعیین مطالعات مرتبط با نیازهای دانشی اختصاص داشت. برای انجام این داوری باید ملاک‌هایی برای گزینش و دسته‌بندی مطالعات تدوین می‌شد (مارش، ۱۳۸۷). معیارهای اصلی ورود به این پژوهش موارد زیر بودند:

۱. مقاله‌ها و پژوهش‌های چاپ‌شده در حوزه نظام آموزشی ایران با کلیدواژه‌های جهانی شدن، بومی‌سازی، بین‌المللی شدن، برنامه درسی. تهدیدها، فرصت‌ها بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷.
۲. روش سنتز پژوهی صرفاً با داده‌های کیفی سروکار دارد. بنابراین مقاله‌ها و پژوهش‌هایی در این مطالعه بررسی شدند که روش‌های کیفی مناسبی داشتند از قبیل مصاحبه، مشاهده، مرور نظام‌مند، کتابخانه‌ای و سایر روش‌های کیفی، که داده‌ها و اطلاعات کافی درباره اهداف تحقیق گزارش کرده باشند و همچنین مقالات کمی از جمله مقالات پیمایشی، تجربی و همبستگی که نتایج کیفی داشتند. براین اساس، مقاله‌ها بر اساس روند زیر بررسی شدند:

۱. انتخاب و بررسی مقاله‌های مرتبط با کلیدواژه‌های تحقیق؛ ۲. بررسی چکیده‌های مقاله‌هایی که بررسی و گزینش شدند؛ ۳. حذف مقاله‌های نامرتب با توجه به بررسی چکیده‌هایشان؛ ۴. بررسی متن کامل مقاله‌های مرتبط گزینش شده با توجه به بررسی چکیده‌های آن‌ها؛ ۵. بررسی مقاله‌های نهایی که تعدادشان در این پژوهش چهل عدد است و در قسمت جدول‌های یافته‌های پژوهش آن‌ها را می‌توان مشاهده کرد.

مرحله چهارم: تعیین چهارچوب ادراکی و متناسب‌ساختن آن با اطلاعات حاصل از تحلیل

این مرحله به مثابه چهارچوبی پیونددهنده عمل کرد که اطلاعات به‌دست آمده، پیرامونش ترکیب شدند (مارش، ۱۳۸۷).

از این رو چهارچوب ادراکی شکل گرفته این پژوهش حول دو مفهوم اصلی زیر است:

الف) بین‌المللی شدن برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران

برای بررسی این چهارچوب، ابتدا باید به تعریف آن پرداخت. صاحب‌نظران سراسر جهان همواره در راستای مفهوم‌سازی نظریه بین‌المللی شدن در آموزش تلاش کرده‌اند. از میان آن‌ها، نایت نقش چشمگیری داشته است (ژان، ۲۰۱۰). نایت بین‌المللی شدن در سطح سازمانی را چنین تعریف کرده است: «فرایند تلفیق بعد بین‌المللی، میان فرهنگی و جهانی در اهداف، کارکردها و نحوه آموزش». (نایت، ۲۰۰۴).

گسل نیز مفهوم بین‌المللی شدن را چنین تعریف کرده است: «بین‌المللی شدن، فرایند پاسخگویی تمایلات جهانی شدن و حمایت از مقاومت در برابر آخرین آثار همگن‌سازی و ملیت‌زدایی است». (گسل، ۲۰۰۵). بنابراین می‌توان بین‌المللی شدن را این گونه تعریف کرد: بین‌المللی شدن نظریه‌ای است که خواهان اعمال دو گونه اقدام در برنامه درسی است: یکی شناسایی مسائل و نیازهای امروزی جهانی شدن (تهدیدات) و دوم تغییر آگاهانه در برنامه‌ها به منظور متناسب‌سازی برنامه‌ها با آن‌ها (فرصت‌ها).

ب) بومی‌سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران

پدیده جهانی شدن باعث شده است که به‌تازگی اندیشمندان مختلف از مبانی علم جدید، هویت ملی و هویت اجتماعی انتقادهایی داشته باشند. در نتیجه، مفاهیم تازه‌تری چون «دانش بومی» و «بومی‌سازی» مطرح شده است. برخی «بومی‌سازی»^{۳۰} را به معنای اشاعه، انطباق و رشد پارادایم دانش، فناوری، هنجارهای رفتاری و ارزش‌های محلی در موقعیت و بستر خاص می‌دانند (چنگ، ۲۰۰۰). از این تعریف دو برداشت هم می‌توان دریافت کرد: اول اینکه، بومی‌سازی یعنی نوعی انتقاد و انطباق همه هنجارها، ابتکارها و ارزش‌هایی که هدفشان تحقق بخشیدن به نیازهای امروزی جامعه است (تهدیدها)؛ دوم اینکه، بومی‌سازی یعنی ارتقای ارزش‌های محلی، هنجارها و مسائل مورد علاقه (فرصت‌ها).

مرحله پنجم: پردازش، ترکیب و تفسیر در قالب فرآورده‌های ملموس

با توجه به یافته‌های حاصل از تحقیقات مرتبط با هدف پژوهش، ابتدا از طریق کدگذاری باز کلیه زیرمؤلفه‌ها (مثل اهداف و محتوا)، استخراج و سپس بر اساس فرایند کدگذاری گزینشی کلیه زیرمؤلفه‌ها بر اساس مفاهیم مشترک مؤلفه‌سازی شدند (آموزشی، فرهنگی و ساختاری).

جدول ۲. تهدیدهای بومی‌سازی

مؤلفه	زیرمؤلفه	کدهای باز
آموزشی	اهداف	<ul style="list-style-type: none"> انعطاف‌نداشتن برنامه درسی، دشواری‌های ایدئولوژیکی، ضعف بنیة نظری آموزش دانشگاهی و علوم انسانی، تقلیل علوم انسانی، سطحی‌شدن اهداف برنامه درسی

کدهای باز، مثل انعطاف‌نداشتن برنامه درسی، دشواری‌های ایدئولوژیکی، ضعف بنیة نظری آموزش دانشگاهی و علوم انسانی، تقلیل علوم انسانی، سطحی‌شدن اهداف برنامه درسی، در زیرمؤلفه اهداف و مولفه آموزشی بُعد تهدیدهای بومی‌سازی برنامه‌های درسی طبقه‌بندی شدند.

جدول ۳. تهدیدهای بین‌المللی شدن

مؤلفه	زیرمؤلفه	کدهای باز
فرهنگی	تفاوت‌های فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> کم‌توجهی به هویت‌های چند فرهنگی، تضاد ارزشی، توجه‌نکردن به بوم‌شناختی و دشواری‌های فرهنگی

کدهای باز مثل کم‌توجهی به هویت‌های چند فرهنگی، تضاد ارزشی، توجه‌نکردن به بوم‌شناختی و دشواری‌های فرهنگی در زیرمؤلفه تفاوت‌های فرهنگی و مؤلفه فرهنگی بعد تهدیدهای بین‌المللی شدن برنامه‌های درسی طبقه‌بندی شدند.

مرحله ششم: ارائه نتایج ترکیب

در این مرحله، با توجه به فرایند و فراورده‌های حاصل از سنتز پژوهی، در نمایی کلی تهدیدها و فرصت‌های بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامه درسی در نظام آموزشی ایران بررسی شد. در وهله نخست در قسمت فرایند سنتز پژوهی، استخراج تهدیدها و فرصت‌ها صورت گرفت. به این صورت که ابتدا از طریق فرایند کدگذاری باز، تهدیدها و فرصت‌ها شناسایی و سپس مصدق و شواهد هریک از آن‌ها استخراج شد که کلیه داده‌های حاصل از آن در بخش یافته‌ها گزارش شدند. در قسمت فراورده سنتز پژوهی هم، از آنجا که هدف سنتز پژوهی ترکیب کلیه یافته‌های علمی در موضوعی خاص و رسیدن به انسجامی واحد است، در مرحله ارائه نتایج، با مرور مجدد داده‌های اولیه و کدگذاری مجدد، موارد هم‌پوشی و قرابت معنایی با هم ترکیب شده و به صورت یک کل جدید و انسجام‌یافته ارائه شد.

یافته‌های پژوهش

سؤال ۱: تهدیدهای بومی‌سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزشی کدام‌اند؟

در پاسخ به سؤال فوق، نتایج پژوهش‌های مرتبط با آن در جدول ۴ بررسی می‌شود.

جدول ۴. تهدیدهای بومی‌سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران

مؤلفه‌ها	زیرمؤلفه‌ها	مؤلفه‌های جزئی	شواهد
آموزشی - علمی	اهداف	• انعطاف‌نداشتن برنامه درسی	کریمی و همکاران (۱۳۹۲)
		• چالش‌های اپیدئولوژیکی • ضعف بنیة نظری آموزش دانشگاهی و علوم انسانی	حاتمی (۱۳۸۴)
		• تقلیل علوم انسانی	زارعیان و سفیری (۱۳۹۰)
	یادگیری	• سطحی شدن اهداف برنامه درسی	جعفری (۱۳۹۶)
		• کیفیت‌نداشتن یادگیری	رحیمی (۱۳۹۶)
		• بومی نبودن کتاب‌های درسی	برزگر (۱۳۸۸)
		• به‌روز نبودن محتوای برنامه درسی	صمدی (۱۳۹۵)
• ترجمه صرف	امیدیان و زندونیان (۱۳۹۲)		
فرهنگی	تفاوت‌های فرهنگی	• توجه‌نداشتن به هویت‌های چندفرهنگی	ملکی‌نیا و همکاران (۱۳۹۷)
		• تضاد ارزشی	جعفری و همکاران (۱۳۹۶)
	• توجه نکردن به بوم شناختی	حاتمی (۱۳۸۴)	
	• استفاده نکردن از تجربه‌های کشورهای دیگر	اسفندیاری (۱۳۹۵)	
	• دشواری‌های فرهنگی	حاتمی (۱۳۸۴)	
ساختاری	سیاستگذاری	• تمرکزگرایی	شکوهیان و شافعی‌پور (۱۳۹۵)
		• ضعف ساختاری	صمدی (۱۳۹۵)
		• معیوب بودن نظام آموزشی	جمشیدی (۱۳۹۵)
		• وابستگی کامل علوم انسانی به نهادهای سیاستگذار	حاتمی (۱۳۸۴)
		• توجه‌نداشتن به متخصصان برنامه درسی	کریمی و همکاران (۱۳۹۲)
		• حجم کاری زیاد معلمان	حاجی تبار و همکاران (۱۳۹۶)

طبق پژوهش‌ها (شواهد فوق)، زیرمؤلفه‌های جزئی انعطاف‌ناداشتن اهداف و سطحی‌نگریستن به آن و آمیختن به ایدئولوژی، به‌روزنبودن محتوا و کتاب‌های درسی و فقدان کیفیت یادگیری باعث می‌شود که آموزش جهانی تأثیر دلخواه خود را در اهداف بومی‌سازی بگذارد و این خود تهدیدی برای بومی‌سازی برنامه درسی است. از دیگر نتایجی که محققان به آن رسیده‌اند تهدیدهای عمده‌ای مثل تضاد ارزش‌ها و تفاوت‌های فرهنگی به همراه ضعف ساختاری در سیاست‌گذاری نظام آموزشی و نداشتن پشتیبانی لازم نیز است.

سؤال ۲: تهدیدهای بین‌المللی شدن برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران کدام‌اند؟

یافته‌های پژوهش‌های مرتبط، در پاسخ به سؤال فوق در جدول ۵ بررسی می‌شود.

جدول ۵. تهدیدهای بین‌المللی شدن برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران

مؤلفه‌ها	زیرمؤلفه‌ها	مؤلفه‌های جزئی	شواهد
آموزشی - علمی	اهداف	• علم‌استعماری	درویدی و موسوی (۱۳۹۱)
فرهنگی - اجتماعی	تفاوت‌های فرهنگی	• کم توجه به هویت‌های چند فرهنگی	ملکی‌نیا و همکاران (۱۳۹۷)
		• تضاد ارزشی	جعفری (۱۳۹۶)
		• توجه‌نکردن به بوم‌شناختی • دشواری‌های فرهنگی	حاتمی (۱۳۸۴)
		• بحران زیست‌محیطی	رحیمی (۱۳۹۶)
	محیطی	• دشواری‌های سیاسی / زبانی • دشواری‌های محیطی و بومی	حاتمی (۱۳۸۴)

طبق شواهد (پژوهش‌های انجام شده فوق)، اگر اهداف بین‌المللی شدن برنامه درسی، جنبه استعماری داشته باشند و به هویت‌های چندفرهنگی سایر ملل کم توجهی کنند یا منجر به تضاد ارزشی شود و همچنین به بوم‌شناختی و مسائل فرهنگی، بحران زیست‌محیطی، ابعاد سیاسی، زبانی بی‌توجه باشند، می‌توانند تهدیدهایی را به وجود آورند به برنامه‌های درسی در نظام آموزشی آسیب برسانند.

سؤال ۳: فرصت‌های بومی‌سازی برنامه درسی در نظام آموزشی ایران کدام‌اند؟

یافته‌های پژوهش در پاسخ به این سؤال در جدول ۶ آمده است:

جدول ۶. فرصت‌های بومی‌سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران

مؤلفه	زیرمؤلفه‌ها	مؤلفه‌های جزئی	شواهد		
علمی-آموزشی	اهداف	• توجه به مبانی فلسفی بوم‌شناختی	عارفی (۱۳۸۴)		
		• گرایش به رویکرد انسان‌شناسی فطرت محور	قلی‌پور و رازینی (۱۳۹۵)		
		• تولید علم بومی	قاسم‌پور دهاقانی و همکاران (۱۳۹۰)		
		• تأکید بر مأموریت‌های آموزش عالی	قاسم‌پور دهاقانی و همکاران (۱۳۹۰)		
		• توجه بیشتر به توسعه و پیشرفت علوم انسانی	قلی‌پور و رازینی (۱۳۹۵)		
		• توجه به تفکر خلاق	جمشیدی (۱۳۹۵)		
		• کثرت‌گرایی تفکر	کرمی (۱۳۸۹)		
		• توسعه و ارتقای علم بومی	درودی و موسوی (۱۳۹۱)		
		• امکان ایجاد برنامه درسی میان‌رشته‌ای	آتشک و همکاران (۱۳۹۲)		
		• توجه به تفکر نقادانه	کاوایی و نصر (۱۳۹۴)		
		• تأکید بر رویکرد سازنده‌گرایی	برزگر (۱۳۸۸)		
		• امکان برنامه‌های درسی تلفیقی - ترکیبی	شکوهیان و شافعی‌پور (۱۳۹۵)		
		• تأکید بر مهارت حل مسئله	موسی‌پور (۱۳۹۱)		
		• تغییر جریان آموزش از تدریس به یادگیری	آتشک و همکاران (۱۳۹۲)		
		• توجه به نیازهای جامعه	آتشک و همکاران (۱۳۹۲)		
		• آشنایی با مهارت‌های پژوهشی	خورسندی طاسکوه (۱۳۹۶)		
		فرهنگی اجتماعی	فرهنگ اسلامی-ایرانی	• احیای تفکر اسلامی	آتشک و همکاران (۱۳۹۲)
				• توجه به ارزش‌های اسلامی	خورسندی طاسکوه (۱۳۹۶)
• تأکید بر بومی‌سازی علوم انسانی	قاسم‌پور دهاقانی و همکاران (۱۳۹۰)				
• ارجحیت داشتن برنامه درسی ملی	زارع‌صفت و حکیم‌زاده (۱۳۹۶)				
نیازهای جامعه	• تأکید بر آموزش کاربردی		شکوهیان و شافعی‌پور (۱۳۹۵)		

جدول ۶. (ادامه)

مؤلفه	زیرمؤلفه‌ها	مؤلفه‌های جزئی	شواهد
ساختاری	سیاست‌گذاری	● بازنگری برنامه درسی و کتاب درسی	فتحي‌واجارگاه و همکاران (۱۳۹۰)
		● بررسی امکان ایجاد برنامه درسی غیرمتمرکز	کاویانی و نصر (۱۳۹۴)
		● توجه به خصوصی‌سازی	رحیمی (۱۳۹۶)
		● بررسی پشتیبانی مالی برنامه‌های درسی	خورسندی طاسکوه (۱۳۹۴)

بومی‌سازی برنامه درسی هم رویکرد دیگری در مقابل مواجهه با تأثیرهای پدیده جهانی شدن است که با تکیه بر داشته‌ها و امکانات و موقعیت‌های درون یک جامعه از آن استفاده می‌شود که از آن به فرصت‌های بومی‌سازی برنامه درسی یاد می‌کنند. نتایج پژوهش‌های فوق، به برخی از این فرصت‌ها اشاره کرده است، مثل توجه به مبانی فلسفی بومی‌شناسی، تولید علم بومی، امکان ایجاد برنامه درسی میان‌رشته‌ای، امکان برنامه‌های درسی تلفیقی - ترکیبی، تأکید بر مهارت حل مسئله، تغییر جریان آموزش از تدریس به یادگیری، توجه به نیازهای جامعه، توجه به ارزش‌های اسلامی، جذب استادان دارای مدارج علمی بین‌المللی، ارجحیت داشتن برنامه درسی ملی، تأکید بر آموزش کاربردی.

سؤال ۴: فرصت‌های بین‌المللی شدن برنامه درسی در نظام آموزشی ایران کدام‌اند؟

یافته‌های این سؤال در جدول ۷ آمده است.

جدول ۷. فرصت‌های بین‌المللی شدن برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران

مؤلفه	زیرمؤلفه‌ها	شواهد	مصادقاتها
علمی آموزشی فرهنگی اجتماعی	محتوا	● آشنایی بیشتر با زبان انگلیسی	آتشک و همکاران (۱۳۹۲)
		● توجه به برنامه درسی حقوق بشر و دموکراسی	آتشک و همکاران (۱۳۹۲)
		● توجه به رویکرد فرهنگی	موسی‌پور (۱۳۹۱)
		● امکان برنامه‌های درسی تلفیقی - ترکیبی	ملکی‌نیا و همکاران (۱۳۹۷)
		● تأکید بر آموزش مداوم	رحیمی (۱۳۹۶)
		● توجه به رویکرد آموزش از راه دور	فتحي‌واجارگاه و همکاران (۱۳۹۰)
		● شناخت نظریه‌های بومی‌سازی دانش جهانی	شکوهیان و شافعی‌پور (۱۳۹۵)
		● توجه به برنامه تدریس مشترک	خورسندی طاسکوه (۱۳۹۶)
		● شناسایی لوازم عصر جهانی شدن	قاسم‌پور دهاقانی و همکاران (۱۳۹۰)
		● توجه به مهارت‌های زبانی	حاتمی (۱۳۸۴)

جدول ۷. (ادامه)

مصادق‌ها	شواهد	زیرمؤلفه‌ها	مؤلفه
هاشمی و همکاران (۱۳۹۳)	● امکان ایجاد هارمونی فرهنگی	(ادامه) تفاوت‌های فرهنگی	(ادامه) علمی آموزشی فرهنگی اجتماعی
پورعزت و قلی‌پور (۱۳۸۷)	● توجه به تنوع و تفاوت‌های فرهنگی		
آتشک و همکاران (۱۳۹۲)	● شناخت فرهنگ ملل جهان		
برزگر (۱۳۸۸)	● شناسایی میراث تمدن غرب		
خورسندی طاسکوه (۱۳۹۶)	● توجه به همکاری با استادان دارای مدارج علمی بین‌المللی		
فتحی‌واجارگاه و همکاران (۱۳۹۱)	● توجه به هم‌افزایی دانشگاه‌ها		
فتحی‌واجارگاه و همکاران (۱۳۹۰)	● بازنگری برنامه درسی و کتاب درسی	سیاست‌گذاری	ساختاری
کاوایانی و نصر (۱۳۹۴)	● بررسی امکان ایجاد برنامه درسی غیرمتمرکز		
رحیمی (۱۳۹۶)	● توجه به خصوصی‌سازی		
ملکی‌نیا (۱۳۹۷)	● توجه به بعد اقتصادی تحقیقات		
درودی و موسوی (۱۳۹۱)	● بررسی نقادی علم غربی		
خورسندی طاسکوه (۱۳۹۴)	● توجه به موضوع رقابت اقتصاد آموزشی		
خورسندی طاسکوه (۱۳۹۴)	● بررسی پشتیبانی مالی برنامه‌های درسی		
اخوی‌راد (۱۳۸۸)	● مدیریت دانش علمی		

فرصت‌های بین‌المللی شدن در حقیقت نوعی واکنش سوگرایانه و مثبت با آثار پدیده جهانی‌سازی در برنامه درسی نظام آموزشی است که ضمن خنثی کردن بُعد منفی آن، در راستای توسعه و تقویت ارتباطات بین‌المللی، اقدام‌های مؤثری را به عمل آورند. لذا با این رویکرد می‌توان تهدیدهای جهانی شدن را با برنامه‌ها و اقداماتی مثل آشنایی بیشتر با زبان انگلیسی، توجه به حقوق بشر و دموکراسی، برنامه‌های درسی تلفیقی - ترکیبی، توجه به تنوع و تفاوت‌های فرهنگی، شناخت فرهنگ ملل جهان، شناسایی

میراث تمدن غرب، بازنگری برنامه درسی و کتاب‌های درسی، ایجاد برنامه درسی غیرمتمرکز، توجه به خصوصی‌سازی، پشتیبانی مالی برنامه‌های درسی، مدیریت دانش علمی را به فرصتهایی بدل کرد و در راستای تحقق اهداف مدنظر از آن‌ها بهره برد.

سؤال ۵: چه راهکارهایی برای تبدیل تهدیدها به فرصت‌های بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامه‌های درسی وجود دارد؟

با توجه به یافته‌های سؤال‌های پژوهشی در جدول‌های فوق، می‌توان راهکارهای زیر را ارائه داد:

جدول ۸. راهکارهای بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران

مؤلفه‌ها	زیرمؤلفه‌های تهدیدها	راهکارها	شواهد
		<ul style="list-style-type: none"> یادگیری بیشتر زبان انگلیسی 	<p>آتشک و همکاران (۱۳۹۲) کاویانی و نصر (۱۳۹۳)</p>
آموزشی - علمی	اهداف	<ul style="list-style-type: none"> رویکرد آموزش از راه دور، به‌واسطه انعطاف‌پذیری بالا و گذر از مرزهای جغرافیایی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، 	<p>فتحی‌واجارگاه و همکاران (۱۳۹۰)</p>
		<ul style="list-style-type: none"> تشکیل انجمن‌ها و باشگاه‌های پژوهشی متشکل از پژوهشگران داخلی و خارجی 	<p>خورسندی طاسکوه (۱۳۹۶)</p>
فرهنگی - اجتماعی	تفاوت‌های فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> کسب مهارت زندگی با اقوام ملل دیگر لزوم گنجانیدن برنامه درسی حقوق بشر و دموکراسی 	<p>موسی‌پور (۱۳۹۱) آتشک و همکاران (۱۳۹۲)</p>
		<ul style="list-style-type: none"> توسعه مهارت‌های زبانی و ارتباطات بین فرهنگی استادان بومی 	<p>خورسندی طاسکوه (۱۳۹۶)</p>
ساختاری	سیاست‌گذاری	<ul style="list-style-type: none"> بازنگری و تغییر مداوم برنامه درسی برنامه درسی روئیدنی 	<p>فتحی‌واجارگاه و همکاران (۱۳۹۰) شکوهیان و شافعی‌پور (۱۳۹۵)</p>

در نقطه مقابل تهدیدهای جهانی شدن در برنامه درسی در نظام آموزشی، فرصتهایی هم وجود دارند که می‌توان با استفاده درست و مؤثر از آن‌ها، راهکارهای مناسبی هم ارائه کرد که مهم‌ترینشان عبارتند از: راهکار یادگیری بیشتر زبان انگلیسی؛ زبان انگلیسی یک زبان جهانی و بین‌المللی است و

فرصت خوبی فراهم می‌کند که از طریق آن با فرهنگ و رسوم و آداب سایر ملل آشنا شوند، مهارت‌های زندگی با اقوام ملل دیگر را کسب کرد و همچنین به اهداف آن‌ها در بین‌المللی کردن برنامه درسی پی برد. راهکارهای گنجانیدن برنامه درسی حقوق بشر و دموکراسی در برنامه درسی دوره‌های تحصیلی، برقراری و تشکیل انجمن‌ها و باشگاه‌های پژوهشی متشکل از پژوهشگران داخلی و خارجی می‌تواند در شناخت و برخورد مناسب با تهدیدهای فرهنگی مؤثر باشد. بازنگری مداوم و مستمر برنامه‌های درسی و استفاده از رویکرد برنامه درسی روئیدنی هم از جمله راهکارهایی است که می‌تواند به‌منزله راهکاری نرم‌افزاری در رفع تهدیدها مناسب باشد.

■ بحث و نتیجه‌گیری ■

هدف این پژوهش بررسی تهدیدهای بین‌المللی شدن برنامه درسی در نظام آموزشی ایران ناشی از پدیده جهانی شدن و همچنین شناسایی فرصت‌های مناسب برای تقویت نقاط مثبت بومی‌سازی آن و ارائه راهکارهایی با توجه به نتایج پژوهش است.

جهانی شدن به‌عنوان یک فرایند می‌تواند هم موجب تهدید باشد و هم موجب فرصت، لذا در مواجهه با این ابعاد پدیده جهانی شدن دو رویکرد مطرح است. یکی، رویکرد بین‌المللی شدن و دوم، رویکرد بومی‌سازی و هر کدام از این دو دیدگاه موافقان و مخالفانی دارد. چراکه در رویکرد بین‌المللی شدن تأکید بیشتر بر واکنش و پاسخ مناسب در مقابل آثار و عواقب منفی جهانی شدن است اما در رویکرد بومی‌سازی تأکید بیشتر بر فرهنگ و دانش توانمندی‌های درونی جوامع در برابر جهانی شدن و آثار آن است. در این پژوهش برای بررسی ابعاد منفی (تهدیدها) و مثبت (فرصت‌ها) جهانی شدن، به هر دو رویکرد توجه شد. از روش تحقیق سنتز پژوهی روبرتسون استفاده شد و نتایج توجه‌برانگیزی به دست آمد.

۱. در بعد (تهدیدها) مؤلفه آموزشی - علمی (اهداف) رویکرد بین‌المللی شدن به موضوع ترویج «علم استعماری»^{۳۱} اشاره شده است که منظور از آن این است که در قالب رویکرد بین‌المللی شدن برنامه درسی، علم و دانش با هدفی استعماری و برای تحت سلطه درآوردن کشورهای جهان سوم، به دست کشورهای سلطه‌گر، ترویج و ارائه شود. طبق یافته‌های این پژوهش می‌توانیم با استفاده از فرصت‌هایی چون آشنایی بیشتر با زبان انگلیسی و مسائل حقوق بشری و دموکراسی، رویکرد بین‌المللی شدن و اهداف را بهتر بشناسیم و در

این خصوص نیز متناسب با این بعد در رویکرد بین‌المللی‌شدن، در رویکرد بومی‌سازی به تهدید: انعطاف‌نداشتن اهداف برنامه‌های درسی می‌توان توجه کرد و برای رفع تهدید علم استعماری و تبدیل آن به فرصت از موارد تفکر نقادانه و خلاقانه و سازنده‌گرایی استفاده کرد.

۲. در بعد منفی و تهدیدی فرهنگی بین‌المللی‌شدن مؤلفه تضاد ارزشی دیده می‌شود که می‌توان در مقابل آن از فرصت‌های شناخت فرهنگ ملل جهان و میراث تمدن غرب نام برد و از آن‌ها استفاده کرد. همچنین باید متناسب با آن بعد، در رویکرد بومی‌سازی در این خصوص به بعد منفی (تهدیدی) دشواری‌های فرهنگی توجه داشت و از فرصت‌هایی چون توجه بیشتر به مبانی فلسفی و ارزش‌های اسلامی و برنامه درسی ملی کشور کمک گرفت.

۳. در بعد منفی (تهدیدی) مؤلفه ساختاری در رویکرد بین‌المللی‌شدن برنامه درسی می‌توان از فرصت بازنگری برنامه درسی نام برد و متناسب با آن، در رویکرد بومی‌سازی در این خصوص از تهدید تمرکزگرایی یاد کرد و از فرصت‌هایی چون تمرکززدایی و خصوصی‌سازی و پشتیبانی‌های مالی لازم برای این رفع و کاهش این تهدید و تبدیل آن به فرصت استفاده کرد.

یافته‌های این قسمت با نتایج حاصل از یافته‌های کاویانی و همکاران (۱۳۹۴) و سجادی (۱۳۸۲) همسو بود. آن‌ها به داشتن اهداف استعماری، کم‌توجهی به هویت‌های چندفرهنگی سایر ملل، تضاد ارزشی، توجه‌نکردن به بوم‌شناختی و دشواری‌های فرهنگی، بحران‌های زیست‌محیطی، سیاسی، زبانی و محیطی مهم‌ترین تهدیدها و دشواری‌هایی اشاره کرده‌اند که بین‌المللی‌شدن می‌تواند به برنامه درسی آسیب برساند. این یافته‌ها با نتایج حاصل از یافته‌های مرعشی و همکاران (۱۳۹۰) و اصغرزاده و همکاران (۱۳۹۵) هم همسو است که در آن‌ها به فرصت‌های بومی‌سازی برنامه درسی در نظام آموزشی مانند توجه به مبانی فلسفی بومی‌شناسی، تولید علم بومی، آشنایی بیشتر با زبان انگلیسی، امکان ایجاد برنامه درسی میان‌رشته‌ای، امکان برنامه‌های درسی تلفیقی - ترکیبی، تأکید بر مهارت حل مسئله، تغییر، توجه به نیازهای جامعه، توجه به ارزش‌های اسلامی، جذب استادان دارای مدارج علمی بین‌المللی، ارجحیت‌داشتن برنامه درسی ملی، تأکید بر آموزش کاربردی به‌عنوان نتایج فرصت‌های بومی‌سازی برنامه درسی بیان شده‌اند.

۴. راهکارهای پیشنهادی در زمینه تهدیدها و مشکلات و فرصت‌های ایجاد شده ناشی از پدیده جهانی شدن در نظام آموزشی ایران است که با توجه به جدول ۸ می‌توان در ارتباط با تهدید و دشواری‌های علمی - آموزشی به راهکارهایی مثل توجه بیشتر یادگیری زبان انگلیسی (زبان مشترک و برقراری ارتباط بیشتر با کشورهای دیگر، کسب مهارت زندگی با اقوام ملل دیگر، لزوم گنجاندن برنامه درسی حقوق بشر و دمکراسی، تهیه و تولید محتوای مجازی، در بعد اهداف برنامه‌های درسی اشاره کرد و به راهکارهایی چون شناخت بیشتر نسبت به فرهنگ و رسوم و آداب سایر ملل، کسب مهارت زندگی با اقوام ملل دیگر، توسعه مهارت‌های زبانی و ارتباطات بین فرهنگی استنادان بومی اشاره کرد و همچنین از راهکارهای زیر در بعد تهدیدات بخش ساختاری برنامه درسی استفاده کرد: بازنگری و تغییر مداوم برنامه درسی و تولید برنامه درسی روئیدنی. در نگاهی کلی می‌توان گفت که شاید برای رفع هر تهدیدی راهکاری پیشنهاد شده است، اما نکته قابل توجه اینکه کلیه عناصر برنامه درسی در ارتباط و تعامل با هم عمل می‌کنند. بنابراین رفع تهدیدهای کنونی، هماهنگی و تعامل همه عوامل و عناصر نظام آموزشی را طلب می‌کند. لذا با توجه به این اصل، در برخورد با تهدیدها و فرصت‌های پدیده جهانی شدن توجه شود که جهانی شدن و بین‌المللی‌سازی برنامه درسی باید در راستای احترام به فرهنگ‌ها و شناسایی مشابهت‌های فرهنگی، شکل بگیرد و تعریف شود. چنان‌که نایت از آن به‌عنوان تلفیق فرهنگ‌ها و اهداف یاد می‌کند و حقیقت جهانی شدن نباید به قیمت هویت‌زدایی از جامعه باشد (گودزی و خیراللهی، ۱۳۹۴). تهدیدهای به‌وجودآمده را به‌منزله فرصت‌های مناسب غنیمت بشماریم و با برطرف کردن نقاط ضعف و کمبودها و تقویت نقاط قوت و مثبت برنامه درسی به تقویت هر چه بیشتر و بهتر رویکرد بومی‌سازی پردازیم و بومی‌سازی برنامه‌های درسی هم در راستای اشاعه، انطباق و رشد پارادایم دانش، فناوری، هنرهای رفتاری و ارزش‌های محلی در موقعیت و بستر خاص باشند (چنگ، ۲۰۰۴) و از نظریه بومی‌سازی چندگانه چنگ (۲۰۰۲) هم استفاده لازم به عمل آورد. می‌توان از طریق استفاده از نظریه بومی‌سازی درخت^{۳۲} یا دی‌ان‌ای چنگ (۲۰۰۴) و بهره‌گیری از فرهنگ غنی و فلسفه تربیتی ایرانی - اسلامی نیز برنامه درسی روئیدنی برای نظام آموزشی ایران پیش‌بینی و ایجاد کرد. در مجموع بررسی‌ها در زمینه بین‌المللی شدن و

بومی‌سازی برنامه‌های درسی نظام آموزشی در ایران پیشنهادهای زیر ارائه می‌شوند:

۱. به‌روزرسانی و هویت‌بخشی به برنامه درسی نظام آموزشی ایران؛ ۲. توجه به رابطه بین جهت‌گیری بین‌المللی شدن و کیفیت آموزشی و علمی برنامه‌های درسی؛ ۳. بررسی و بازنگری ساختار نظام معرفتی علمی و پژوهشی؛ ۴. ما که پیشینه تمدنی غنی داریم بایستی بیشترین تلاشمان را صرف بیشترین تلاش برای حفظ سنت‌های فرهنگی و ملی ایران در مقابله با تهدیدهای جهانی شدن کنیم. بنابراین به نظر می‌رسد که بهترین نظریه برای بومی‌سازی برنامه درسی علوم انسانی در نظام آموزشی ایران نظریه درخت است؛ ۵. کلید موفقیت در بومی‌سازی برنامه درسی به‌ویژه علوم انسانی در آزاداندیشی و خلاقیت است.

درنهایت از آنجا که هدف غایی سنتز پژوهی ارائه عرصه‌های نو برای شکل‌گیری پژوهش‌های جدید است، به محققان پیشنهاد می‌شود که با توجه به اهمیت مضاعف بومی‌سازی و بین‌المللی شدن برنامه درسی با استفاده از نتایج و پیشنهادهای مطالعه مدنظر، در زمینه تهدیدهای مرتبط با آن در هر دو نظام آموزش عمومی و عالی در ایران، مطالعه‌های بیشتری انجام شود و برای رفع آن‌ها راهکارهای علمی و کاربردی بومی و نوینی ارائه شود.

منابع REFERENCES

- آتشک، محمد، نوروززاده، رضا، قهرمانی، محمد، ابوالقاسمی، محمود و فراستخواه، مقصود. (۱۳۹۲). واکاوی پیامدها و سازوکارهای جهانی شدن برنامه‌های درسی آموزش عالی. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۱۰(۱۱)، ۳۵-۴۷.
- اخوی‌راد، بتول. (۱۳۸۸). بررسی شیوه‌های بومی‌سازی علوم انسانی و تأثیر آن بر آموزش عالی. ماهنامه مهندسی فرهنگی، ۴(۲۵)، ۲۲-۲۸.
- اصغرزاده، نسرين، خراسانی، اباصلت و فراستخواه، مقصود. (۱۳۹۵). پیامدهای آموزش زبان بی‌نظیر علم در بین‌المللی‌سازی آموزش عالی در ایران. مجله مدیریت و برنامه‌ریزی در سیستم‌های آموزشی، ۹(۲)، ۱۵۹-۱۷۹.
- امیدیان، مرتضی و زندوانیان، احمد. (۱۳۹۲). بومی‌سازی روان‌شناسی در راستای تحول و ارتقای علوم انسانی با رویکرد قانون برنامه ششم توسعه. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۷(۲۶)، ۲۲۷-۲۴۷.
- برزگر، ابراهیم. (۱۳۸۸). کاربرد رهیافت بومی‌سازی کتب درسی علوم انسانی: با تأکید بر علوم سیاسی. عیار، ۱۴(۲۲)، ۷۳-۹۱.
- بهجتی اردکانی، فاطمه، یارمحمدیان، محمدحسین، فروغی ابری، احمدعلی و فتحی‌واجارگاه، کورش. (۱۳۹۱). مطالعه تطبیقی بین‌المللی کردن برنامه‌های درسی آموزش عالی در چند کشور جهان. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۹(۳۳)، ۸۰-۹۲.
- پورعزت، علی‌اصغر و قلی‌پور، آرین. (۱۳۸۷). تأملی بر نقش رسانه ملی در رصد و مدیریت بحران‌های پنهان اجتماعی. مدیریت قومیت ها. فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، ۱۵(۵۶)، ۲۹-۴۶.
- جعفری، سپیده، رحیمیان، حمید، عباسپور، عباس، غیائی ندوشن، سعید و خرسندی طاسکوه، علی. (۱۳۹۶). مدلی برای بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها در زمینه علوم انسانی و اجتماعی. مطالعات درسی آموزش عالی، ۹(۱۷)، ۶۷-۹۱.
- جلالی، رستم. (۱۳۹۱). نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی. تحقیقات کیفی در علوم سلامت، ۱(۴)، ۳۲۰-۳۱۰.
- جمشیدی، محمدحسین. (۱۳۹۵). نقش فن‌آوری اطلاعات بر تحول مفهوم هویت ملی. فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، ۷(۲)، ۴۱-۲۲.
- حاتمی، جواد. (۱۳۸۴). چالش آموزش علوم انسانی در دانشگاه‌های ایران: یک مطالعه کیفی. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۰(۳۲)، ۲۳۴-۲۷۳.
- حاجی تبار فیروز حاجی، محسن، آسوده، فاطمه و میر عرب رضی، رضا. (۱۳۹۶). تأثیر آموزش ریاضی به شیوه آی‌مت بر خلاقیت و مهارت‌های پایه ریاضی کودکان پیش‌دبستان. مطالعات پیش‌دبستان و دبستان، ۳(۹)، ۱۴۳-۱۲۵.
- حسینی، سید محمدحسین و مطور، معصومه. (۱۳۹۲). طراحی و اعتبار بخشی مدل راهنمای یادگیری مشارکتی برای برنامه درسی «خواندن و نوشتن فارسی». ابتدایی. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۱۱(۴۶)، ۵۰-۹.
- خورسندی طاسکوه، علی. (۱۳۹۴). تحلیل مبانی نظری و اهداف بین‌المللی‌شدن آموزش عالی. فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران، ۷(۳)، ۲۷-۶۰.
- زارعیان، مریم و سفیری، خدیجه. (۱۳۹۰). علوم انسانی بومی بر مبنای منطق فازی. مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، ۱۵(۱)، ۸۳-۹۴.
- زارع‌صفت، صادق و حکیم‌زاده، رضوان. (۱۳۹۶). به‌گزینی دانش بومی در بومی‌سازی برنامه‌های درسی با توجه به آموزه‌های تربیتی رضوی (ع). فصلنامه پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی، ۲(۶)، ۴۳-۷۰.
- درودی، مسعود و موسوی، سید صدرالدین. (۱۳۹۱). مطالعات پسااستعماری. عرصه‌ای برای علوم انسانی بومی. فصلنامه علمی پژوهشی روش‌شناسی علوم انسانی، ۱۸(۷)، ۱۳۲-۱۰۵.
- سجادی، سید مهدی. (۱۳۸۲). جهانی‌شدن و پیامدهای چالش برانگیز آن برای تعلیم و تربیت. مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۰(۳)، ۱۱۳-۱۲۸.
- شایسته‌فر، عباس. (۱۳۸۴). اثرات جهانی‌شدن بر برنامه درسی [پایان‌نامه کارشناسی ارشد]. گروه علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه اصفهان.
- شکاری، عباس و مزدانی، خداداد. (۱۳۸۷). گونه‌شناسی نظریه‌های چندگانه در جهانی‌شدن و بومی‌ماندن برنامه درسی [مقاله ارائه‌شده]. هشتمین همایش انجمن مطالعات برنامه درسی ایران، جهانی‌شدن و بومی‌ماندن: چالش‌ها و فرصت‌ها، پایلسر.
- شکوهیان، فرشته و شافعی‌پور، هادی. (۱۳۹۵). برنامه درسی روئیندنی، پاسخی به چگونگی بومی‌سازی موفق [مقاله ارائه‌شده]. اولین

- کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم تربیتی و روان‌شناسی و مطالعات اجتماعی ایران، قم، <https://civilica.com/doc/498590/>.
- صمدی، پروین و زارع، زینت. (۱۳۹۴). تحلیلی بر فرصت‌ها و چالش‌های تولید دانش مدیریت در نظام آموزش عالی ایران. *فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱۱(۴)، ۵۵-۷۴.
- عارفی، محبوبه. (۱۳۸۴). برنامه‌ریزی درسی راهبردی در آموزش عالی. مرکز انتشارات جهاد دانشگاهی، واحد دانشگاه شهید بهشتی.
- عصاره، علیرضا. (۱۳۹۱). جهانی‌شدن و تدوین برنامه درسی ملی ایران. *مجله مطالعات برنامه درسی ایران*، ۷(۲۵)، ۶۷-۹۴.
- غربا، مبینا، رحیمی، حمید و دهباشی، اکرم. (۱۳۹۶). گسست آموزشی: فاصله برنامه درسی مدنظر و گنجانده‌شده در سیستم آموزش عالی ایران. *مجله مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*، ۹(۱۷)، ۹۳-۱۱۴.
- فتحی و اجارگاه، کورش و اعلائی، غلامحسین. (۱۳۸۹). تربیت شهروند جهانی. *مبارس کارآمد*، ۳(۴)، ۲۷-۳۱.
- فتحی و اجارگاه، کورش، ابراهیم‌زاده، عیسی، فرح‌اللهی، مهران و خشنودی‌فر، مهرنوش. (۱۳۹۰). روند بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی با رویکرد آموزش از دور در آموزش عالی ایران. *فصلنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزش*، ۲(۲)، ۱۰۶-۷۷.
- فراستخواه، مقصود. (۱۳۸۶). مقایسه سه روایت از بومی‌گرایی در علم ایران [مقاله ارائه‌شده]. *علوم بومی و علم جهانی: امکان یا امتناع؟*، انجمن جامعه‌شناسی ایران.
- قاسم‌پور دهقانی، علی، لیاقت‌دار، محمدجواد و جعفری، سید ابراهیم. (۱۳۹۰). تحلیلی بر بومی‌سازی و بین‌المللی‌شدن برنامه درسی دانشگاه‌ها در عصر جهانی‌شدن. *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، ۴(۴)، ۲۴-۱.
- قلی‌پور، حسین و رازینی، روح‌الله. (۱۳۹۵). تحلیل مولفه‌های خط مشی تحول علوم انسانی با استفاده از رویکرد تحلیل اهمیت-عملکرد. *مطالعات راهبردی بسیج*، ۱۹(۷۰)، ۷۰-۴۱.
- کاویانی، حسن و نصر، احمدرضا. (۱۳۹۴). سنتز پژوهی چالش‌های برنامه‌های درسی آموزش عالی کشور در دهه اخیر و راهکارهای پیش رو. *دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*، ۷(۱۳)، ۳۶-۷.
- کریمی، مرتضی. (۱۳۸۷). جهانی‌شدن و بومی‌ماندن در برنامه درسی: رویکردهای متعارض یا مکمل؟ [مقاله ارائه‌شده]. هشتمین همایش انجمن مطالعات برنامه درسی ایران، جهانی‌شدن و بومی‌ماندن: چالش‌ها و فرصت‌ها، بابلسر.
- کریمی، صدیقه، نصر، احمدرضا و شریف، مصطفی. (۱۳۹۲). الزامات و چالش‌های طراحی برنامه درسی آموزش عالی با رویکرد جامعه‌یادگیری. *دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*، ۴(۸)، ۸۹-۱۲۶.
- گودرزی، داوود و خیراللهی، داوود. (۱۳۹۴). فرهنگ آموزش در چالش جهانی‌شدن فرهنگی. *رشد فناوری آموزش*، ۳۱(۳)، ۳۲-۳۶.
- گل‌محمدی، احمد. (۱۳۹۴). لزوم و لوازم بومی‌سازی علوم انسانی (با تأکید بر علم سیاست). در احمد گل‌محمدی و جلال کمالی اردکانی (گردآوردندگان)، *مجموعه مقالات بومی‌سازی علوم انسانی در ایران* (صص. ۴۱۵-۴۳۰) دانشگاه علامه طباطبائی.
- ارش، گالین چی. (۱۳۸۷). پژوهش تلفیقی سنتز پژوهی شسورت. *ادموند سی. روش‌شناسی مطالعات برنامه درسی* (ترجمه محمود مهر محمدی و همکاران). سمت.
- لکی‌نیا، عماد، ملکی‌نیا، زهرا و فیضی، صدیقه. (۱۳۹۷). راهبردهای موردنیاز نظام آموزش عالی ایران در عصر جهانی‌شدن. *فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۶(۴)، ۵۴۵-۵۱۸.
- مرعشی، سید منصور، مهرعلیزاده، بدالله و طوسی، طلعت. (۱۳۹۰). جهانی‌شدن و اثرات آن بر اهداف برنامه درسی نظام آموزشی ایران. *مجله علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز*، ۲۰(۱)، ۷۴-۵۱.
- مهرعلیزاده، بدالله و صفایی‌مقدم، مسعود. (۱۳۸۷). *بازتاب نظریه‌های جهانی‌شدن بر برنامه درسی* [مقاله ارائه‌شده]. هشتمین همایش انجمن مطالعات برنامه درسی ایران، جهانی‌شدن و بومی‌ماندن: چالش‌ها و فرصت‌ها، بابلسر.
- مهرعلیزاده، بدالله. (۱۳۸۴). *جهانی‌سازی و نظام‌های آموزشی با تأکید بر کشور ایران*. رسش.
- موسی‌پور، نعمت‌اله. (۱۳۹۱). رویکردهای تغییر در سیستم آموزشی و برنامه درسی ایران: از رویکرد مهندسی تا رویکرد فرهنگی. *استراتژی فرهنگ*، ۵(۱۷ و ۱۸)، ۲۲۳-۲۷۳.
- هاشمی، سید احمد، اسدیان‌پور، معصومه و کیمیایی، علی. (۱۳۹۳). ۳۰ مهر تا ۱۱ آبان. بررسی اثرات بین‌المللی‌شدن آموزش عالی و کیفیت برنامه درسی در عصر جهانی‌شدن [مقاله ارائه‌شده]. اولین کنفرانس بین‌المللی کیفیت در برنامه درسی آموزش عالی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان. <http://dr-hashemi.com/file/ArticleArchive/3100861298.pdf>
- واترز، مالکوم. (۱۳۷۹). جهانی‌شدن (ترجمه اسماعیل مردانی گیوی و سیاوش مریدی). سازمان مدیریت صنعتی.

- Arokiasamy, A. R. A. (2011). *An Analysis of Globalization and Higher Education in Malaysia* (ED524163). ERIC. <https://eric.ed.gov/?id=ED524163>
- Cooper, H., & Hedges, L. V. (2009). Research Synthesis as a scientific process. In H. Cooper, L. V. Hedges and J. C. Valentine (Eds), *The Handbook of Research synthesis and meta-Analysis* (Second Edition, pp. 316). Russell Sage Foundation.
- Cheng, Y. C. (2000). A CM I-triplization Paradigm for Reforming Education in the New Millennium. *International Journal of Educational Management*, 14(4), 156-174.
- Cheng, Y.C. (2002). *Fostering Local Knowledge and Wisdom in Globalized Education: Multiple Theories* [Paper presentation]. The 8th International Conference on "Globalization and Localization Enmeshed: Searching for a Balance in Education", Bangkok, Thailand. <http://home.ied.edu.hk/~yccheng/doc/speeches/18-21nov02.pdf>
- Dattoo, A. K. (2009). *Critical ethnography, local-global cultural dynamics and students' identity: Perspectives from an urban school in Pakistan* [Doctoral dissertation, McGill University]. <https://escholarship.mcgill.ca/concern/theses/3t945s456>.
- Gacel-Ávila, J. (2005). The internationalisation of higher education: A paradigm for global citizenry. *Journal of studies in international education*, 9(2), 121-136.
- Geertz, C. (1985). *Local knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology*. Basic Books.
- Knight, J. (2004). Internationalization remodeled: Definition, approaches, and rationales. *Journal of studies in international education*, 8(1), 5-31.
- Van Der Wende, Marijk. (2007). Internationalization of Higher Education in the OECD Countries: Challenges and Opportunities for the Coming Decade. *Journal of Studies in International Education* 11(3-4), 274-289.
- Zhan, Y. (2010). *Impact of International Foundational on the Internationalization of Chinese Research Universities: A Case Study of Peking University and the Nippon Foundation Group* [Doctoral dissertation, Columbia University]. ProQuest Dissertations and Theses Global.

پای نوشت‌ها

1. globalization	9. Giddens	21. Arokiasamy
2. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO).	10. Waters	22. Cooper & Hedges
3. United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF).	11. Martin Albrow	23. Cohen's kappa coefficient
4. indigenization	12. Zhan	24. Robertson
5. internationalizing	13. Knight	25. March
6. Van Der Wende	14. Gacel	26. Nomgas
7. Smith	15. Geertz	27. Magiran
8. Barber	16. Cheng	28. Sid
	17. D.N.A	29. Google Scholar
	18. Carnoy	30. localization
	19. synthesis research	31. colonial science
	20. Dattoo	32. theory of tree local knowledge

Threats and opportunities for internationalization and localization of the curricula in Iran's education system in the last two decades and proposing the solutions

■ Mohammadrezā Alipour, PhD Candidate at Kharazmi University¹

■ Effat Abbāsi (PhD), Kharazmi University²

Abstract

This study aims at investigating the threats and opportunities of internationalization and localization of the curricula in the Iranian education system in the last two decades and proposing the solutions. It was a synthesis study according to Robertson's six steps. The research population included all the valid scientific papers on the internationalization and localization of the curricula in the Iranian education system in the last two decades and the research sample was selected through purposeful sampling method. The research tool was a researcher-made checklist. In this study, first, the need for studies on the threats and opportunities of internationalization and localization of curricula in the Iranian education system was identified. Then, the related resources were searched. The criteria for the relevance of the resources were their research and conduction in the period between 2001 to 2018. Data were analyzed through open and axial coding. Then, the findings were processed in the form of answers to the research questions and they were interpreted and summarized. Findings showed that the Iranian education system faces major threats such as the curriculum inflexibility, centralism, colonial science, and value conflict, as well as the opportunities such as recognizing the culture of nations, honoring the heritage of the Western civilization, attracting international professors, and paying attention to the Islamic philosophical foundations, when trying to become internationalized and localized. Also, to turn the threats into the opportunities, the solutions such as learning more English and incorporating human rights and democracy curriculum have been presented.

Keywords

Globalization, Localization, Internationalization, Curriculum, Threats, Opportunities

E-mail: 1. malipour243@gmail.com (Corresponding Author) 2. effatabbasi@gmail.com